

Аделіна ЄФІМЕНКО

## «УКРАЇНСЬКИЙ ВОЄННИЙ РЕКВІЄМ» БЕНЕДИКТА ШІГАНА: ДО ТРЕТЬОЇ РІЧНИЦІ РОСІЙСЬКОГО ВТОРГНЕННЯ В УКРАЇНУ

**Аделіна ЄФІМЕНКО**

*Професор, доктор мистецтвознавства габілітований,  
Професор філософського факультету  
Завідувач кафедри мистецтвознавства ім. Вадима Кіпи,  
Український Вільний Університет, Мюнхен, Німеччина  
Професор кафедри історії музики  
Львівська національна музична академія імені М. В. Лисенка, Львів, Україна  
<https://orcid.org/0000-0002-4278-5016>  
[musikwiss@gmx.de](mailto:musikwiss@gmx.de)*

### **Анотація**

В статті проаналізований знаковий артефакт в контексті сучасної історичної ситуації — повномасштабної війни росії проти України. Вперше досліджується твір, концепція, інтонаційна фабула, структура, а також умови виконання «Українського воєнного реквієму» американського композитора західноєвропейського походження Бенедикта Шігана як подія світового значення, яка закарбувала в історію трагедію сьогодні — нечисленних жертв мужніх воїнів і мирних людей України у часи боротьби України проти тоталітаризму. У контексті реквієму — жанру з нормативною позамузичною основою — дана проблема видається унікальною. (Як відомо, проблема взаємодії позамузичної і музичної сфер є однією з провідних проблем музикознавства). Найбільш перспективним у цьому аспекті видається подальше вивчення конкретних артефактів реквієму, прикладна функція яких тісно пов'язана з історичними подіями сучасності.

**Ключові слова:** Реквієм, Бенедикт Шіган, тема смерті, війна, богослужбний канон, літургія, заупокійна меса.

## “UKRAINIAN WAR REQUIEM” BY BENEDICT SHEEHAN: TO THE THIRD ANNIVERSARY OF THE RUSSIAN INVASION OF UKRAINE

**Adelina Yefimenko**

*Habilitated Doctor of Art History  
Professor at the Faculty of Philosophy  
Head of the Vadym Kipa Art History Department  
Ukrainian Free University, Munich, Germany  
Professor at the Department of Music History  
Mykola Lysenko Lviv National Music Academy, Lviv, Ukraine*

### **Abstract**

The article analyses a significant artefact in the context of the current historical situation — Russia's full-scale war against Ukraine. For the first time, the work, concept, intonational plot, structure, and conditions of performance of the Ukrainian War Requiem by American composer

*Benedict Sheehan<sup>1</sup>, who is of Western European origin, are examined as an event of global significance that has engraved the tragedy of the present day in history — the few victims of brave soldiers and civilians of Ukraine during Ukraine's struggle against totalitarianism — into history. In the context of the requiem — a genre with a normative extra-musical basis — this problem seems unique. (As is well known, the problem of the interaction between the extra-musical and musical spheres is one of the leading problems of musicology). The most promising aspect in this regard seems to be the further study of specific requiem artefacts, whose applied function is closely linked to contemporary historical events.*

**Keywords:** Requiem, Benedict Sheehan, theme of death, war, liturgical canon, liturgy, funeral mass.

## Вступ

Інтерес людства до феномена смерті знаходив різноманітне втілення в музичному мистецтві. Трактування теми смерті — літургійного, музичного, філософсько-концептуального стрижня таких старовинних культових жанрів як реквієм, панахида, кадиш-реквієм у заупокійних богослужіннях різних віросповідань і релігійних конфесій завжди, у всі часи мало духовний статус вшанування homo aeternus est — людини у вічності.

Літургійні молитви за душами померлих історично відображали й проблеми життя, виявляли вічну актуальність теми смерті у моменти «зламу епох». При зосередженні мистецтва на трагедійності циклічності буття естетичне немислиме поза етичним виправданням.

Звернення композиторів до жанру реквієму сьогодні — у часи нещадних завоюницьких війн, тривалої руйнівної війни країни-терориста проти України, проти європейської демократії і людяності, актуальне як ніколи. В історії розвитку жанру існує велика кількість як безіменних, так і авторських реквіємів. Але Воєнних реквіємів лише два — «Воєнний реквієм» Бенджаміна Бріттена і «Український воєнний реквієм» Бенедикта Шігана.

## Аналіз досліджень

У дослідницькій літературі (вітчизняній та зарубіжній) найбільш поширені відомості про канонічний реквієм у фазі становлення нормативних ознак жанру XV–XVI століть (М. Іванов-Борецький, Е. Розенов, Т. Баранова, Т. Ливанова, Ф. Шпітта, Л. Шнерих, Х. Фокс, К. Феллерер, К. Вагнер<sup>2</sup> та ін.). Проблема реквієму, включена в загальний історико-культурний і жанровий контекст як

<sup>1</sup> Benedict Sheehan: Ukrainian War Requiem Axios Men's Ensemble Pro Coro Canada Michael Zaugg, conductor Cappella Records CR432

<sup>2</sup> Spitta Ph. Musikalische Seelemessen. // Zur Musik. B., 1892; Schnerich A. Messe und Requiens seit Haydn und Mozart, W.-Lpz. 1909; Foh Ch. W., The poliphonic requiem before about 1615, "Bulletin of the Amerikan Musicological societi". 1943, v. 7.; Fellerer K. G. Die Messe. Ihre musikalische Gestalt vom Mittelalter bis zur Gegenwart. Dortmund, 1951; Wagner P. Geschichte der Messe. Bd 1. Lpz., 1913 (Kleine Handbuecher der Musikgeschichte nach Gattungen, Bd 11).

різновид меси, видається досить вивченою. Найбільш «активні» ділянки досліджень належать питанням жанрово-стильової еволюції реквієму конкретного історичного періоду (Л. Мохова, А. Шнерих<sup>3</sup>). Нарешті, чи не антологія реквієму міститься в праці англійського музикознавця А. Робертсона<sup>4</sup>. В українському музикознавстві еволюція жанру реквієму в творчості західноєвропейських романтиків, комплексні проблеми богослужбового ритуалу меси у 20-му столітті, а також, у цілому, проблем сакральної музичної творчості досліджені в публікаціях і монографії А. Єфіменко<sup>5</sup>

### Мета і наукова новизна

Питання богослужбового статусу заупокійної молитви, музичної драматургії, цілісної концепції реквієму залежали від особистості композитора, його філософських поглядів, релігійної конфесії, а стосовно реквієма, насамперед, осмислення «вічної» проблеми будь-якої релігії — і смерті як переходу до вічного життя і безсмертя. Жанр реквієму видається об'єктом, який здатний продемонструвати взаємодію музичного твору зі сучасною історичною ситуацією. В цьому і полягає мета даного дослідження: вивчити конкретний артефакт — реквієм сучасного композитора, який істотно доповнює і розширює відомі концепції — смерть в історії, смерть в теології, смерть у філософії — актуальною концепцією реквієму в умовах сучасної історичної ситуації. Наукова новизна даної статті базується на першості дослідження *Українського воєнного реквієму* Бенедикта Шігана як у українському музикознавстві, так і у світовому музикознавстві. Твір вперше представлений як в загально-жанровому аспекті, так і в контексті сучасної ситуації повномасштабної війни росії проти України. У зв'язку з цим виникла необхідність поєднання різних наукових методів.

**Методологічна основа** дослідження базується на поєднанні текстологічного, аналітичного, історичного методів, актуалізовано категорію контексту та метод контекстуалізації досліджуваного явища. Знаходять застосування також структурно-функціональний спосіб вивчення історичного жанрового матеріалу.

### Результати дослідження

---

<sup>3</sup> Schnierich A. Messe und Requiem seit Haydn und Mozart. W.-Lpz., 1909

<sup>4</sup> Robertson A. Requiem. Musik mourning and consolation. Cassel-London, 1967. — 300 s.

<sup>5</sup> Єфіменко А. Католицька меса XX століття: теорія, богослужберна практика, творчість композиторів в умовах *participatio populi actiosa*: монографія. Український Вільний Університет, Мюнхен, 2024. 408 с.

Єфіменко А. Еволюція жанру реквієму в аспекті трактування теми смерті. Видавництво “Вежа” Волинського державного університету імені Лесі Українки. — Луцьк 2005. — 214 с.

Єфіменко А. Пути обновления теории и богослужбной практики католической мессы XX столетия (на примере творчества церковных композиторов) : монография / А. Ефименко. — Луцк : Вежа, 2011. — 402 с

Виконання «Українського воєнного реквієму» американського композитора західноєвропейського походження з ірландським прізвищем, батьки якого в дитинстві перейшли у православ'я Бенедикта Шігана — триразового номінанта на GRAMMY®, лауреата Американської премії — подія світового значення, яка закарбувала в історію трагедію сьогодення — нечисленних жертв мужніх воїнів і мирних людей України під час агресивної війни тоталітаризму проти європейського визначення України, геноциду нації, її культури, історії і її майбутнього не обмежується границями України. Це війна зомбованої диктатором маси проти європейського і світового гуманізму, проти цінностей демократії, фактично проти цілого людства, проти світової гуманістичної спільноти.

Проте цей твір — не звинувачення диктатору і не суд над ворогом. Це воєнний реквієм, заупокійна молитва, панахида, літургійний твір, який поєднав українські, латинські, єврейські, американські богослужбні і музичні традиції. Це музика відспівування слави героїв, що загинули у боротьбі на свою країну на полі битви.

Запис альбому з виконанням «Українського воєнного реквієму» до третьої річниці російського вторгнення в Україну 2022 року — з одного боку звучить як посвята сучасного композитора Бенедикта Шігана і всіх виконавців пам'яті жертв агресивної російської війни в Україні і Європі, з іншого — звучить музика, що увічніює і актуалізує старовинні тексти заупокійної літургії. «Український воєнний реквієм» Бенедикта Шігана — меседж, спрямований до свідомості і серця кожної людини, яка переживає сьогодні загрозу своїм рідних, миру, екології, людським цінностям на нашій планеті<sup>6</sup>.

Композитор: Бенедикт Шіган (Benedict Sheehan) є «одним з провідних голосів у класичній духовній музиці XXI століття» (ConcertoNet), «видатним музикантом і композитором» (Choral Journal). Сьогодні він успішно поєднує професійне написання музики з роботою художнього керівника заснованого ним (і теж номінованого на GRAMMY®) колективу Artefact Ensemble. Про його композиції критика пише: «світлі й піднесені» (Choir & Organ), «такі, що пробуджують» (Gramophone), «гіпноотично прекрасні» (MusicWeb International), «свіжі та яскраві» (Audiophile Audition), «неземні» (Boston Musical Intelligencer), «монументальні» (The Arts Desk, Велика Британія), «такі, від яких просто перехоплює подих» (New York Concert Review), а про його виступи як диригента — «технічно бездоганні» (Musical America), «хорові співи у всій своїй витонченості» (HRAudio), «безмірно гарні» (The American Organist) та «довершені понад усяку похвалу» (Fanfare Magazine). Серед відзначених нагородами записів Шігана — «Акатист» (2024, номінація на GRAMMY®), «Вечірня» (2021) (лауреат Американської премії), «Літургія св. Івана Золотоустого» (2020, номінація

<sup>6</sup> Буклет компакт-диску Ukrainian War Requiem. Benedict Sheehan: Axios Men's Ensemble. Ehe tenors and basses of Pro Coro Canada, Michael Zaugg conductor, Yuliia Zasimova soprano principal soloist, John Tessier tenor principal soloist. URL: [https://cdn.rbcm.me/wp-content/uploads/2024/12/31143049/753459810446\\_Booklet.pdf](https://cdn.rbcm.me/wp-content/uploads/2024/12/31143049/753459810446_Booklet.pdf)

на GRAMMY®), а також дві добре знані спільні роботи з вокальним ансамблем Skylark — «Одного разу» (Once Upon A Time, 2020, номінація на GRAMMY®) та «Різдвяна пісня» (A Christmas Carol, 2021). У 2021 році Шіган диригував Artefact Ensemble у світовій прем'єрі нового твору Арво Пярта «О, святий отче Миколаю» (O Holy Father Nicholas) у нью-йоркському Метрополітен-музеї. Музика Шігана виконувалася — і виконується — багатьма провідними хоровими колективами нашого часу, включаючи співпрацю з техаським хором Conspirare над постановкою афроамериканського маніфесту «Кредо» (Credo) В. Е. Б. Дюбойса 2022 року та британську прем'єру «Різдвяної пісні» у виконанні «Співаків Бі-Бі-Сі» (BBC Singers) у лондонському центрі виконавчих мистецтв Барбікан. У грудні 2023 року «Різдвяна пісня» прозвучала у веб-трансляції концерту Voces8 «Наживо з Лондона». Цей твір швидко стає однією з улюблених різдвяних мелодій, його щороку виконують десятки колективів по всій Північній Америці. Його ж «Український воєнний реквієм», присвячений пам'яті жертв триваючої російської війни в Україні, уперше виконано 23 квітня 2024 року чоловічим ансамблем Axios та хором Pro Coro Canada в Едмонтоні та Калгарі і випущено тут як світову прем'єру запису. Твори Шігана публікують Oxford University Press, Artefact Publications, Hal Leonard та інші видавництва, вони є в продажу в будь-якій музичній крамниці. Як людина, що заїкається, Шіган останніми роками активно підтримує мистців з інвалідністю та особливостями мовлення, а створювані ним проекти й колективи зажили у хоровій спільноті репутації привітного, інклюзивного та життєрадісного творчого простору і для музикантів, і для слухачів. Композитор живе і працює в долині Лігай у Пенсильванії разом з дружиною Талією, своєю багаторічною партнеркою по багатьох музичних проєктах; подружжя має сімох доньок віком від семи до 23 років.

Слово і музика «Українського воєнного реквієму», Бенедикта Шігана — композиційно співвіднесеного з літургійним каноном жалобного ритуалу — звучить і як сповідь, і як покаяння, і як притча, старовинна і сучасний, водночас.

Світова прем'єра «Українського воєнного реквієму» відбулася 23 квітня 2024 року у виконанні відомого чоловічого ансамблю Axios та хору Pro Coro Canada в Едмонтоні та Калгарі під керівництвом диригента Майкла Цауґа.

Канонічні тексти римо-католицького реквієму, православної панахиди зберігалися без змін протягом багатьох століть, мали власні закономірності, яким підпорядковувалися і принципи їх музичного втілення. Певна послідовність гимнічних і градуальних частин обумовлена ритуалом християнського руху від смерті до вічного життя, від скорботи і страху до просвітлення у лоні божественної слави. Емоційний лад «Українського воєнного реквієму» від стоїчних, героїчних, трагічних розділів просвітлюється протягом усього твору доволі часто, що вирізняє цей твір від ритуальних богослужбових панахид.

У першій частині **Трисвяті Молитви** озвучені тексти Introit'a з ключовими символами вічного світла. Спокій (requiem, упокой) і світло як категорії вічно-

сті від самого початку займають для Бенедикта Шігана пріоритетне положення в музичній драматургії реквієму. Розділ Господи помилуй, *Kyrie eleison* продовжує умиротворений настрій *Introit'a*. Святий Боже, Пресвята Тройце, Отче наш, що еси на небесах, нехай святиться ім'я Твоє. Коротко підключається ангельський голос українського сопрано Юлії Засімової, що створить небесну арку в драматургії цілого із завершенням «Українського воєнного реквієму» варіацією на мелодію державного гімну України.

Наступний Псалом 90. звучить в англійському перекладі героїчно, нагадує старовинні середньовічні хорали, що відтворюють особливий пієтет композитора до гімни з єврейської Біблії. Як правило, розділ *Gradual* (від лат. *Gradus* — крок, хода, хід) слідував у месі *proprium* після *Gloria*. У реквіємі він увійшов у вживання, починаючи з IX століття для точного визначення псалма, який виконується після читання Послання. У більш ранні часи псалми виконувався між читанням Старого і Нового Завітів. В «Українському воєнному реквіємі» прослуховуються характерні вертикальні пласти, хоральний виклад першого розділу контрастує з другим ліричним розділом. При тому лірика суголосо ритуальним виголосам заклинання. Суть культової основи Псалму 90. В «Українському воєнному реквіємі» — божественний захист героїв на полі бою. Тому логічно звучить героїчне обрамлення псалму, що оточує проникливе соло тенора Джона Тессе. Інтенсивний розвиток музично-поетичної складової в окремих фрагментах нагадувало *Dies irae*, проте відчутна й суттєва різниця — відсутність напруження, мотивів боротьби, мотивів плачу (*Lacrymosa*), характерних для католицького реквієму, натомість просвітлене глоріозне завершення співом Алелуй. Адже зміст цієї частини не про Страшний суд над грішними, а заступництво героїв війни, охоронна молитва до заступника — Бога нашого: «І надіюся на Нього. Бо він вирятую тебе від сіті і ловця і від слова тривожного. Плечима Своїми Він тебе закрий і під крилами Його будеш надіятися. Як зброя, оточить тебе істина Його, не злякаєш страху нічного Не прийде до тебе зло і рана не доторкнеться тіла твого».

Спів Великої Ектенії композитор доручив солісту і хору за формою старовинних респонсоріїв. Чоловічий голос рецитуює молитви до Спасителя Ісуса Христа за померлими душами героїв, «котрі життя своє віддали на полі бою в захисті свободи та рідного краю», а також за мирними людьми, «несправедливо позбавленими життя рукою жорстокого гнобителя». На короткі рецитації голосу соліста, який наче ототожнює голос людства усієї планети, хор відповідає у літургійних розспівах «Господу помолімся». Від строгості рецитацій хор вирізняється багатством фонізму гармоній, які композитор гнучко розвиває у руслі просвітлення молитов «від печалі до світла, від смерті до життя вічного», тому наступні Алілуя і Тропарі соліст продовжує *attacca*, без паузи. Це важливий момент поєднання прохальних молитов і глоріозних, хоча кожна вимовлена Алелуя солістом, кожна фраза отримує різні акценти. Динаміка

розширюється, просторове сприйняття розспівів отримує силу і впевненість, словоспів тенора стає все більш інтенсивним. Цікаво, що у зв'язку з цим розділ Євлогітарія — панегірик авторства святого Йоана Дамаскіна — стає не лише емоційним, а й композиційно підготованим символічним єднанням, музичним діалогом померлих і живих з Богом. До соліста підключаються паралельні голоси, які створюють містині ефекти всеєдності. У приспівих «Благословен еси, Господи, навчи мене заповідей Твоїх» стародавні інтонації, богослужбні розспіви, вільна метро-ритміка стихир звучать позаконфесійно з інноваційними гармоніями. Атмосферу єднання доповнює звучання віршів панегірики українською і англійською мовами.

В центрі композиції «Українського воєнного реквієму» Бенедикт Шіган помістив суто хорову композицію на тексти святого Йоана Дамаскіна Сідальний: Упокой, Спасе наш, що врівноважує емоційний стан попередніх молитов і готує наступний **Псалом 50** — соло тенора рецитують тексти псалму, присвяченому темі спільної жертви. Можливі побічні паралелі з *Agnus Dei* традиційного латинського реквієму через орієнталізм візантійських розспівів, рудиментарних рис мелодики, яка під час відповідей хору отримує гармонічний базис, стійкість, але інтенсивний емоційний стан індивідуальної молитви від прохання спасіння «від вини крові, Боже» до уподобання «жертви правди, приношення і всепалення, тоді положать на вівтар Твій тельців» тримається до кінця. Голоси спочатку поступово поодинокі унісоном, потім сонором органічно накладаються на соло тенора і консоліднуються через рух динамічних контрастів.

Звідси самоцінне значення набувають мотиви незбагненності, осмислення смерті ніби зупиняється перед неможливістю подолати ірраціональність світу. Так, у заупокійній літургії акцентування молитви *Libera me* (замість *requiem*) знаменувало період кризи в традиційній концепції смерті-сну, спокою. «Смерть, — пише Паскаль, — якщо про неї не думати, легше стерпіти, ніж думка про смерть та відсутності будь-якої небезпеки»<sup>7</sup>.

Для озвучення **Канону** композитор звертається до традицій сакральної музики західної Європи і наче пропонує звукову подорож від григоріанського хоралу, старовинного ансамблевого, потім хорового багатоголосся. Стародавній характер звучання музика **Канону** отримує завдяки паралелізму голосів, що чудово формують цілісні фрази, але завжди з хору виділяють окремі голоси. Хорові моноліти зливаються в одне, підтримують наче титани індивідуальні інтонації. Коли вступає **Кондак**, що звучить українською мовою — темп сповільнюється. Настає містичний момент спокою, замороженого скорботою у молитві православної панахиди «Зі святими упокой, Христе, душу раба Твого рабів Твоїх, де немає болізни, ні печалі, ні зітхання, але життя безконечне». Надзвичайно виразні

---

<sup>7</sup> Цит. за: Арьес Ф. Арьес Ф. Людина перед лицем смерті. — М., 1992. — С. 53.

інтонації восходження. Це велика частина «Українського воєнного реквієму», що включає двічі проспівану Оду героям на спільних інтонаціях з розширенням і завершується магніфікатом-величанням героїв України в англійському тексті *Magnifying him together with the heavenly hosts, we call thee blessed*, за яким слідує українська заупокійна ектенія. З одного боку — традиційний молитовний ритуал на кононічні тексти «Помилуй нас, Боже, по великій милості Твоїй» і ремінісценції-повтори з «Господи, помилуй», з іншого саме уведення в реквієм української мови і інтонацій вказує актуальний зміст і образи «Українського воєнного реквієму». Адже у наступному розспіві на текти православної української панахиди «Вічна Пам'ять» викликають на початку болісне враження самотності України у цій війні. Тексти розспівуються а cappella. Але композиційна функція цієї частини у богослужінні відтворює ритуал *Communio* (причастя) з кононічним текстом *Lux perpetua... requiem aeternam*. За традицією поминального богослужіння під час відправлення заупокійної служби причастя супроводжується співом під час процесії та роздачі свічок перед обрядом Очищення Благословенної Діви Марії. Тексти резюмують головні мотиви заупокійної меси: *reguiem, lux aeterna, Lux perpetua... requiem aeternam* та фінальне *Requiescant in pace, Amen*, яке виконували замість звичного в меси *Ite, missa est, Deo gratis* перед благословенням зібрання. Ці християнські символи наприкінці реквієму завжди свідчили про «занепокоєння людського серця, спрямованого до Бога» (Бл. Августин), стверджували, що «спокій, який знаходять у Ньому, є глибоко динамічним спокоєм», що зростає, розвивається, створює єдність із невичерпним багатством і повнотою Божественного буття (Св. Максим Сповідник). Іншими словами, символи вічного спокою і світла у заупокійному богослужінні були метою духовної життєдіяльності людини, пізнання добра і зла, а особливо самопізнання, бо, як навчав Ісус Христос, «Царство Боже — усередині Вас є». Таким чином, реквієм у ритуальній формі утверджував функціонування одного з головних законів християнської духовної діяльності: визволення Духа в акті тілесної смерті та досягнення вічного спокою і світла як Божественної Істини. Але ці традиційні символи в Українському воєнному реквіємі трансформовані сучасним сприйняттям тисячі смертей під час війни. Надзвичайно сильне враження складається завдяки звуковій перспективі, яку створює композитор у регламентованому чергуванні розділів псалмодичного, контрапунктичного та хорального складів. Розвиток композиції відбувається від індивідуального до колективного: соло, потім поступ голосів, мало-помалу додаються підголоски, підключається хор і чуємо поєднання різних мов (англійської, української, латинської). Як єднання світу проти війни і вимога світла і миру звучить канонічна латинська молитва *Requiem aeternam dona eis, Domine: et lux perpetua luceat eis. Cum Sanctis tuis in aeternum: quia pius es. Lux aeterna luceat eis, Domine: Cum Sanctis tuis in aeternum: quia pius es*. Так і завершення «Українського воєнного реквієму» Бенедиктом Шіганом вражає уведенням зрідка вживаної у реквіємах

частини **In Paradisum** з латинськими канонічними текстами „In paradisum deducant te Angeli: in tuo adventu suscipiant te Martyres“ / «Нехай ангели ведуть вас до раю: Нехай мученики вітають вас у приході». У церкві слово paradisum вказувало на привілейовану зону. Навіть архітектурно обумовлений «рай» — це майданчик перед західним фасадом, куди стікає вода з даху і вважається освяченою, адже увібрала сакральну атмосферу богослужіння. У цьому місці перед входом до храму містилося тіло померлого, який був удостоєний поховання в самій церкві. Але до композиції заупокійних богослужінь **In Paradisum** включався в поодиноких випадках. Символічне відтворення в заупокійній літургії поступовості переходу від земних категорій завершення життя, від смерті до вічності відображало корінні особливості християнського уявлення про смерть у потойбіч. Усунення фізичного часу на момент оспівування таїнств духовного буття відбувалося в реквіємі на структурному та лексичному рівнях через подолання дискретності вербального ряду. Текст підпорядковувався інтонаційній рівноваженості музичних закономірностей. І це зіграло вирішальну роль для композитора, який по-своєму трактував частину, в якій говориться про воскресіння. По-перше — це сучасне трактування канонічного антифону In Paradisum, який містить в тексті згадку про воскресіння Лазаря. По-друге, повторення, оспівування текстів тієї чи іншої молитви, що перформують заупокійну службу, надають якостей безперервності через озвучення сакральної молитви українського народу, музичного коду нації в національному державному гимні.

Хоральний склад частини на коротких фразах і повторюваннях наче проминем сонця освітлюється звучанням жіночого голосу. Композитор знову поєднує григоріанський хорал і сучасні гармонії. Партія сопрано у виконанні Юлії Засімової наче голос ангела тихо озвучує мелодію Михайла Вербицького. Перші короткі інтонації спочатку поглинаються хором, розчиняється у світлих гармоніях хору. Але дедалі ця літургійна мелодія, покладена в основу державного гимну України, росте, набуває сили і краси. В мелодії гимна Михайла Вербицького, священика Перемишльської греко-католицької єпархії, автора багатьох церковних композицій, Літургії Іоанна Златоуста розкрита суть духовності волелюбної України, миролюбної візії українців, які ніколи не розв'язували війни, але послідовно відстоювали свою незалежність. Ця **Мелодія** є зразком української сакральної музики. Передача прадавніх священних традицій була важливою місією багатьох поколінь українських композиторів. Слушно згадати, що за вірші, на які Вербицький створив свою мелодію, автор, вчений-етнограф, поет, видавець львівського часопису «Мета» Павло Чубинський був засланий на сім років в Архангельську губернію, адже на українських землях, підвладних Російській імперії, діяв на той час Валуєвський циркуляр, який забороняв українську мову.

Отже у фінальній частині „In Paradisum“ результат концепції «Українського воєнного реквієму» Бенедикта Шігана представлений як результат тривалого

саморуку ідеї самодостатньої цілісності і безсмертя української нації через скорботу до світла, через земні страждання і смерть до вічності, у вічній пам'яті і славі героям. Уведення сакральної мелодії Михайла Вербицького відкриває нові перспективи цього твору. Україна стверджується як рай земний, за який треба тепер і зараз стояти і який потрібно вистояти.

Після прослуховування «Українського воєнного реквієму» музикознавиця Аделіна Єфіменко зустрілася з виконавицею єдиної жіночої партії в «Українському воєнному Реквіємі» — Юлією Засімовою. Відома українська співачка ділиться враженнями від спільної роботи над виконанням «Українського воєнного реквієму».

**Аделіна Єфіменко:** Як і коли відбулося Ваше перше знайомство з композитором Бенедиктом Шіганом, чоловічим ансамблем Axios і диригентом Майклом Цаутом? Чи здійснювалися раніше Ваші виступи разом?

**Юлія Засімова:** Моє перше знайомство з Бенедиктом Шіганом, Майклом Цаугом та хором відбулося безпосередньо в Канаді під час початку циклу репетицій. Оскільки в хорі співає багато запрошених співаків з України, я мала можливість до цього співпрацювати з деякими з них ще в рамках різних проєктів в Україні, в таких театрах як Національна опера України та Київська опера на Подолі, та в проєктах Open Opera Ukraine.

**Аделіна Єфіменко:** Коли Вас запросили взяти участь у проєкті, якими були Ваші перші відчуття?

**Юлія Засімова:** Знайомство з організаторами проєкту склалося досить незвично. Я отримала повідомлення через соціальну мережу від мого друга співака, (як відомо, музичний світ маленький), що зі мною намагаються вийти на зв'язок з Канади. Пізніше мені пояснили, що організатори, шукаючи українську співачку, спочатку звернулися до каналу YouTube, де і натрапили на мої відеозаписи. Я одразу зрозуміла, що хочу взяти участь у цьому проєкті, оскільки він мене глибоко зачепив. Я відчула, що повинна заспівати в ньому, адже проєкт має величезну місію. Він нагадує світу про війну Росії проти України і вишановує відвагу та самопожертву наших воїнів. Наш обов'язок — не забути тих, хто поліг смертю хоробрих, і віддати їм шану.

**Аделіна Єфіменко:** Розкажіть про процес Вашої роботи над твором «Український воєнний реквієм»? Яку музично-символічну, досить нетрадиційну для жанру реквієму вагомість містить партія сопрано у цьому творі?

**Юлія Засімова:** Я вважаю що виконання цього твору має кілька складних аспектів: по-перше це емоційне навантаження — вишанування пам'яті тих хто пішов з життя, по-друге — це усвідомлення того, що твір написаний в наш час. Реквієм є близьким для нас, бо ми його не лише виконуємо, ми його проживаємо. Цей твір стосується і моїх знайомих музикантів, які загинули в цій війні, і моїх друзів, які втратили рідних. Це дуже особистий реквієм. Але він і про вічність, про біль, про надію на те, що душі загиблих знайдуть спокій вічного життя.

Складності додає відсутність інструментального супроводу і повільний темп, що вимагає від солістів вокальної техніки і витримки.

**Аделіна Єфіменко:** В «Українському воєнному реквіємі» звучить мелодія Михайла Вербицького, доручена Вам як українській співачці. Але ця мелодія звучить не як державний гімн України, а повертається до сакральних витоків? В чому для Вас полягає значущість цієї ідеї композитора для завершення твору?

**Юлія Засімова:** В «Українському воєнному Реквіємі», у фінальному номері є дуже красивий текст: кожен з голосів наприкінці повторює „In paradisum”, підсилюючи і стверджуючи зміст. Для мене це голоси, які промовляють ці слова за рідними, в тій чи іншій варіації. Це голоси туги і надії. Думаю, що для багатьох іноземців українці є уособленням нескореності, відваги і любові до Батьківщини. Тому вважаю дуже справедливим, в останній номер твору вплести мелодію нашого державного гімну, бо це про нашу екзистенційну боротьбу.

**Аделіна Єфіменко:** Що Вам найбільше запам'яталося у співпраці з музикантами?

**Юлія Засімова:** Хор складається з двох професійних колективів „Pro coro Canada” і „Axios”. Найбільше вразила ідейність і злагодженість, прекрасна професійна робота Майкла Цауга, який точно і натхненно працював з музикантами.

**Аделіна Єфіменко:** Чи маєте подальші плани концертів з виконанням «Українського воєнного реквієму» чи інших творів, присвячених Україні, в різних країнах? Чи плануєте записи іншим творів разом ансамблем Axios?

**Юлія Засімова:** Восени цього року планується тур по Канаді з виконанням «Українського воєнного реквієму».

## Висновки

Сучасний метод дослідження, застосований в аналізі музичного твору – дозволів розкрити «Українського воєнного реквієму» Бенедикта Шігана у контексті нового типу історично-художньої єдності, відобразив сучасну ситуацію перегляду смисло- та формотворчих чинників у музиці та ситуацію розширення жанрової функції реквієма з точки зору поєднання комплексних проблем, що охоплюють сфери музикознавства, психології, історії, культурології, соціології тощо. Власноти конкретному часу координація внутрішньомузичних смислоутворюючих факторів розглянутих в статті у контексті конкретного історичного часу, під впливом реальних подій війни, виявили ті сторони мистецтва, які представляють конкретний твір історично визначеним і соціально обумовленим артефакт специфічним духовним життям епохи, з одного боку, і творчого індивідуума, з іншого.

Інтонаційний комплекс «Українського воєнного реквієму» Бенедикта Шігана виявлено в якості формо- і смислоутворюючого фактору утвердження конкретного задуму — богослужбового ритуалу, присвяченого полеглим на війні воїнам. У контексті реквієму — жанру з нормативною позамузичною основою — дана

проблема видається унікальною. (Як відомо, проблема взаємодії позамузичної і музичної сфер є однією з провідних проблем музикознавства). Найбільш перспективним у цьому аспекті видається подальше вивчення конкретних артефактів реквієму, прикладна функція яких тісно пов'язана з історичними подіями сучасності. Змістовна орієнтація даної статті, що була обумовлена неповторністю, підкресленою індивідуалізованістю літургійної концепції композитора Бенедикта Шігана, актуалізує питання недостатньої вивченості творчості сучасних композиторів, починаючи з 2024 року. Дослідження «Українського воєнного реквієму» Бенедикта Шігана виявило перспективність подальшого досліджень артефактів, присвячених темам сучасної війни.

### References

- Axios Men's Ensemble, Pro Coro Canada, & Zaugg, M. (Conductor). (2022). *Benedict Sheehan: Ukrainian War Requiem* [CD booklet]. Cappella Records CR 432. [https://cdn.rbcm.me/wp-content/uploads/2024/12/31143049/753459810446\\_Booklet.pdf](https://cdn.rbcm.me/wp-content/uploads/2024/12/31143049/753459810446_Booklet.pdf)
- Bach, J. S. (1724). *Mass in B minor* [*Messe in h-Moll*]. Breitkopf & Härtel. [in Latin/German]
- Berlioz, H. (1837). *Grande Messe des Morts* [*Grande Messe des Morts*]. Schlesinger. [in Latin/French]
- Britten, B. (1962). *War Requiem* [*War Requiem*]. Boosey & Hawkes. [in English/Latin]
- Durufié, M. (1947). *Requiem* [*Requiem*]. Durand. [in Latin]
- Fauré, G. (1888). *Requiem* [*Requiem*]. Hamelle. [in Latin]
- Górecki, H. (1993). *Requiem* [*Requiem*]. Boosey & Hawkes. [in Latin/Polish]
- Jenkins, K. (2005). *Requiem* [*Requiem*]. Boosey & Hawkes. [in Latin/Welsh/Japanese]
- Ligeti, G. (1965). *Requiem* [*Requiem*]. Edition Peters. [in Latin]
- Mozart, W. A. (1791). *Requiem in D minor* [*Requiem d-moll*]. Edition Peters. [in Latin]
- Pärt, A. (1976). *Requiem* [*Requiem*]. Universal Edition. [in Latin]
- Penderecki, K. (1980). *Polish Requiem* [*Polskie Requiem*]. Schott Music. [in Latin/Polish]
- Sheehan, B. (2022). *Ukrainian War Requiem*. Orthodox Church Music Ensemble. [in English/Ukrainian]
- Tavener, J. (1986). *Requiem* [*Requiem*]. Chester Music. [in English/Greek]
- Verdi, G. (1874). *Requiem* [*Requiem*]. Ricordi. [in Latin]
- Yefimenko, A. (2005). *Evolutsiia zhanru rekviyemu v aspekti traktuvannia temy smerti (rekviyem epokhy romantyzmu)* [Evolution of the requiem genre in the aspect of interpreting the theme of death (requiem of the Romantic era)] [Monograph]. Vezha Publishing House, Lesya Ukrainka Volyn State University. [in Ukrainian]
- Yefimenko, A. (2024). *Katolytska mesa XX stolittia: teoriia, bohosluzhebna praktyka, tvorchist kompozytoriv v umovakh participatio populi actiosa* [Catholic mass of the 20th century: Theory, liturgical practice, composers' creativity in the context of participatio populi actiosa] [Monograph]. Ukrainian Free University. [in Ukrainian]